

שוחק, דמע ושתיקה

התגוררו בעת שהותם בישראל במלון בריסטול. כדי שיתור להם להופיע שילמו היטל עינוגים גביה, שלא הושת על הגזות תיאטרון בעברית. הם אולצו לשלב תכנים עבריים עד שליש משך הופעה, וכך שיביצו בה ומרמים ששרו בעברית, וגוננו תדר על דברות העיקשת ביידיש. למרות זאת, ב-1958 התישבו בישראל ומייננו את פעילותם בה בעורר רוחהם הגבוהים מהופעות בחו"ל, שעלייהן כו' בשבח הביבורת.

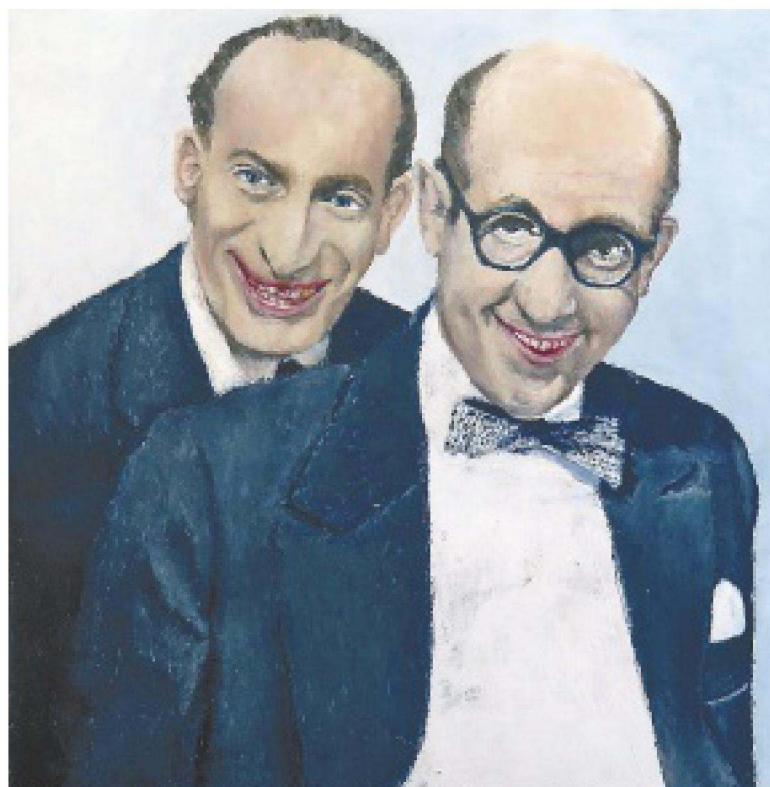
באرض נדרשו לעיתים קרובות להוכיח רצון כו' להיקלט בחכורה החדשה. ב-1955 כתב המහואי ומברкар התיאטרון אשר נהר בעיתון "חרות": "דו'יגאן ושותאקר אינם תופסים עשבין'ן כאן במפה'ה לאומית, תרבוטית ואפילו כלבלית, ולכנן אי אפשר לתת להם לשחק בתל אביב כדיוקן כה, כמו ששיחקו פעם בלבד'ו וכבורשה. אם הם לא יהיו איתנו, סופם שייהו נגדי, והליך רב של התוכנית האחורה הוא נגדי... אם לאחר ארבע או חמיש שנות ישיבה כאן לא מצאו שני הקומייקאים חובה לעצם להופיע אפילה'ו בקטע עבריה אחת, הרי זה סיון שם נשרו ורים ורוי צים להיות ורים" (עמ"ד 183). דו'יגאן ושותאקר סייבו, למרות המחריר הכבב, להחליף את שפט ההופעה. לעומת זאת, חז'הסאטירה שלם הופנו אל עבר תופעות שונות במציאות הישראלית – הבירוקרטיה, היחס לעולים החדשניים וכדומה).

ב-1960 נפרדו דרכיהם של השניהם. שותאקר פנה לתיאטרון דרמטי, ולאחר שנה מת. דו'יגאן המשיך בתחום הסאטירה והקים את התיאטרון הסאטירי על שם משה ברודרמן. הוא חור אל כור מהצתו, אך בהדרגה הצטמצם קהל הצופים והסתכלתו, גוננו לא הלם את טומו של הדור החדש. דו'יגאן חש השפלה נוראה כאשר הורד מהבמה במחייאות כפיים של חיללים שלפניהם הופיע בבית החיל. בתגובה אמר כי אפילו כשהופיע מול חיללים רוסים בברית המועצות, שלא הבינו מלה בידיש, הוא ושותאקר התקבלו בחום רב (עמ"ד 198).

רותמן מיהיד מקומ לשיח העצב שנתק דו'יגאן בתארו את מעמדו המגוחך – שחkon שהביבורת מהילת מספיה בעת ובזונה אחת. הוא בקש מן המברקרים שיחדלו מההקל והמספה, שכן אחרי המות אי אפשר יותר לגסוס; תיאר את עצמו כאנדרטה חייה, כי אין עוד אפשר לראות מישחו שנותר אחר היטלר וסטלין ומחמה; ובגמר כעסoso אף אמר כי אללו היה צער יתור היה מתנו צר ויורד מן הארץ. נדמה כי בכל מקום, זולת בתיה האבות בהרי הקטסקיל, היה דו'יגאן נתקל באותה מציאות עצמה של אובדן קהלה.

תרבות יידיש מצאה לה נתיבים חדשים: היא נטעה באנגלית האמריקאית וביצירת העברית והאירופית, ומשיכיה להתגנן טוב יותר בידיש, אלא שידייד וו' נעשתה מזמן אובייקט מופנם שאין לו רפרטן ממשי. במקביל החשוב והמתרחק חומק רותמן במכoon משיח עצב משלו. בירידה המדוקדקת לפרטיטים, באיסוף המרשימים של העדויות והצוטטים ובניתו (פה ושם ארכני) של האמצעים התיאטרליים, הוא מצליח להימלט מקיןנה סנטימנטלית על הוויה נכהדת ומתרא בעיניינות רכה חיים אמנויות עשרים, סביבה חברותית יהודית, סיפור על נאמנות נדירה של באמנים לקהלם ועל עמידתם העיקשת במאבק שתוצאתו ידועה מראש. ■

במחקר על צמד הקומייקאים היידיים דו'יגאן ושותאקר חומק די'אגו רוטמן מקיןנה סנטימנטלית על הוויה נכהדת. בעניינות רבה הוא מתאר סביבה תרבותית יהודית עשרה וסיפור על נאמנות נדירה של אמנים לקהלם ועל עמידתם העיקשת במאבק שתוצאתו ידועה מראש

דו'יגאן (משמאל) ושותאקר בציור של שחר כרמל וудי קפלן. המלחמה הנחרצת שהכריזה ישראל על שരידי הגלות היהת אולי הקשה במאבקים טניאל הצמד

הבמה כבית אראי:
התיאטרון של
דו'יגאן ושותאקר
(1927-1980)

די'אגו רוטמן
הוצאה מאגנס, 354 עמודים, 98 שקלים

שאינו ניתן להבהה במלים. רגע כוה היה עלייתם לבמה של דו'יגאן ושותאקר בורשה באוגוסט 1947, בתוכניתם הראשונה לאחר המלחמה, "אבי מיעוט ויר" (העיקר שמתראים): "כשעליה המס' עמדו שניהם, דו'יגאן ושותאקר, על הבמה ומוביל להוציא את הגה הביטוי בקהל שמילא את האולם עד אפס מקום. זמן רב התבוננו בקהל, 'הקהל שלהם', שישב בשקט והבין מה משמעו מבט השקט. עד שנייהם ייחד אמרו: 'העיקר שמתראים'" (עמ"ד 114). נן, מה אפשר להוסיף על הדיווק הגאוני הזה? אנדרטיטימנט, הדיפרנד, השתיקה, מטש חיל האויר מעל אושוויץ...

בмарס 1950 נרכשה הופעתם הראשונה של דו'יגאן ושותאקר במדינת ישראל. באותו ימים המכתרם, הקראה בספר מלמדת שההו מור של דו'יגאן ושותאקר היה עניין רציני בתכלית – גם מבחן התחריטה לשלהמאות הביצוע וגם עם מדעה עקרונית ביחס לעולם, לאומות, ציונות, לשוויון, לשואה, למולדת האנטישמיות, המלחמות בפני לוטו למולדת האנטישמיות, המלחמות, המגנות והחורבן. ואת היהת סטריה מבית. סדרה של תקנות הפלו את תיאטרונם לרעה. במשך שנים

מיכל זמיר

Tו'יגאן ושותאקר, צמד הקומייקאים היידיים האגדית, נחפר מזמן, יחד עם שלום עליכם, למושג המזהה עם homo iudeo של "לאכן און טרערן" (שוחק ודמע), שעיל פיו הכל כל בר עזוב, שצוחקים. מושגים מסוג זה מרחיבים סנטימנטליים החורפיים השרתיים ולובשים ממדים סנטימנטליים החורפיים הרבים את טווח המשמעות שלהם, פושטים צורה המהוננים ילידי לודז', שמעון לודז' (1905-1980) וישראל שומאכר (1908-1961). ספרו של די'אגו רוטמן, "הבמה כבית אראי", מוסיף למושג נזכר חינוי שהיה חסר עד כה – הריאליה. הספר הוא מחקר מקיף, שופע פרטיטים ועובדות, המגולל את פרשת חייהם ומפעלים האמנוטי של השניהם. דו'יגאן ושותאקר החלו את דרכם ב-1927 בתיאטרון היידי הניסיוני ארטט בלודז', קואופרטיב שוניהל על ידי המשורר היידי משה ברודרמן, מייסדה, בין היתר, של קבוצת יונג יידיש, קבוצת האונגרד הראשונה בפולין. דמותו המורכבת של ברודרמן, שהושפע עמוקות מהתהדרנים הרוסיים ומזרת הקברט, המשלבת יסודות עממיים ופולקלור עם פרספקטיביות אמנותיות חדשניות, חיונית להבנת יהודו האמנוטי של הצמד דו'יגאן ושותאקר לא פחות מפוחת מפועלם של השניהם עצם.

דו'יגאן נולד בפרק העוני של לודז', באלווט, שם בא לו מון המלה בלטאט (בוץ או ביצה), עדות לתנאי התברואה היידית, ולהעדרה של מערכת ביוב בריבים מרוחובות. לימים, ב-1940-1941, נחפר אזור זה לנטו לודז'. תושביו של פרבר צפורה וה, שהיו שדים אותו לככלותה הרבה לפני המלחמה, היו ברובם פועלים, בעלי מלאכה וסוחרים וערירים, אנשים קשי יום, בדרך כלל סוציאליסטים בהכרתם. לאחר שבע שנים למדו בכיתת הספר היידי נשלח דו'יגאן ללימודים חיניטוי כדי לסייע בפרנסת המשפחה. שותאקר, לעומתו, היה בן יחיד למשפחה בורגנית. תחילת למד בחדר ולאחר מכך סיים את חוק לימודיו בגימנסיה. מלבד יידיש דע גם גרמנית, פולנית ועברית.

דו'יגאן ושותאקר נפגשו לראשונה בתיאטרון ארטט של ברודרמן. כدرיכם של צמדים רבים, כמו אבוט וקסטלו או לורל והארדי, הניגוד האישוני בין השניים – דו'יגאן הארכטי, החלקלק, האובייסיבי, המורה את המלים באנפוך לודז'אי מפהה, ושותאקר ישר הדרכה, שתמיוחותיו מובלות בקהל גבוה, צפפני וחתוור – עמד בתשתיות ההומור שלהם. אחדות ניגודים מיהידת זו מגלמת גם את האופי הסינטטי של יצירתם בכלל – בין אמנות גבוהה לעממיות, בין נגירות לתחוכם.

"הומו וה עניין רציני", אמר דו'יגאן בהודמי ניווט שוניות. ואכן, מעבר לחנו הפרדוקסל' של המכתרם, הקראה בספר מלמדת שההו מור של דו'יגאן ושותאקר היה עניין רציני בתכלית – גם מבחן התחריטה לשלהמאות הביצוע וגם עם מדעה עקרונית ביחס לעולם, לאומות, ציונות, לשואה, למולדת היהת אראי של ישראל וליחסה של מולדת היהת אראי. מורה רוחנית המורכבת מלחמת העולם השנייה. נציגיה הבולטים לאחר מלחמת העולם השני. לפעמים יש בכוונו של רגע אחד להביע את מה